

La recerca empírica en l'àmbit de la sociologia jurídica

Manuel Calvo García
Teresa Picontó Novales

PID_00243461

Temps mínim previst de lectura i comprensió: **3 hores**

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. La recerca empírica en l'àmbit sociojurídic	7
2. Els camps d'aplicació de la recerca sociojurídica	11
3. Algunes qüestions metodològiques	15
3.1. Quantitativa o qualitativa?	15
3.2. El lloc de la teoria en la recerca empírica	17
3.3. <i>L'ethos</i> burocràtic de la sociologia jurídica	20
4. La recerca sociojurídica	22
4.1. Disseny de la recerca	22
4.2. Tècniques de recollida de dades	25
4.2.1. Utilització de dades existents	26
4.2.2. Tècniques de producció de dades	28
4.3. Anàlisi i presentació de resultats	31
Resum	33
Activitats	35
Bibliografia	36

Introducció

En el mòdul 1 presentem la pluralitat de corrents i maneres de concebre el coneixement sociojurídic, i les hem agrupat en tres orientacions generals típiques:

- la teoria sociològica del dret,
- la sociologia empírica del dret i
- l'orientació de la teoria del dret i les ciències jurídiques cap a una perspectiva sociojurídica.

Després d'haver revisat en el mòdul anterior alguns plantejaments bàsics sobre les perspectives de la teoria social respecte dels fenòmens jurídics, en aquest mòdul 3 presentarem les aportacions i els desenvolupaments de la recerca empírica en l'àmbit de la sociologia jurídica i les eines més característiques de la investigació sociojurídica.

D'entrada, cal advertir que no ens aturarem en la revisió a fons dels mètodes i les tècniques de recerca. Segons quin sigui el cas, o bé es donaran per coneguts pel fet d'haver-los estudiat en una altra matèria, o bé es remetrà al seu estudi ulterior per a qui tingui interès en una preparació específica en el camp de la recerca empírica. En qualsevol cas, pot ser útil per a l'estudi d'aquest mòdul disposar d'un manual o d'uns materials sobre metodologia i recerca en les ciències socials accessibles, als quals poder acudir com a complement o aclariment del que aquí s'exposa.

Consegüentment, en aquest mòdul revisarem l'enfocament i els camps d'aplicació de la sociologia jurídica, i algunes qüestions metodològiques fonamentals, i introduïrem coneixements elementals sobre el disseny, les tècniques de recollida de dades i l'anàlisi de resultats. Els objectius i les competències que es pretenen aconseguir amb aquest mòdul no tenen a veure amb la formació de persones expertes, capaces de fer recerques sociojurídiques. Els plantejaments són molt més modestos. El que es persegueix és proporcionar una informació bàsica sobre els desenvolupaments de la sociologia jurídica empírica i proporcionar algunes eines bàsiques per a l'anàlisi i l'avaluació de les recerques que es duen a terme en aquest camp.

Objectius

Els objectius i les competències que haureu d'assolir una vegada treballats els continguts d'aquests materials són:

- 1.** Conèixer quin és l'origen i quins són els fonaments epistemològics en els quals es basa la sociologia jurídica orientada a la recerca empírica.
- 2.** Avaluar quin és l'estat de la recerca empírica en l'àmbit sociojurídic.
- 3.** Aprofundir entorn dels camps de la recerca sociojurídica i conèixer quin és l'estat de la qüestió sobre aquest tema.
- 4.** Explorar algunes qüestions metodològiques generals amb la finalitat de disposar d'eines analítiques i crítiques sobre la recerca empírica.
- 5.** Aprofundir en els fonaments del debat sobre metodologia quantitativa i/ o qualitativa i valorar possibles sortides que superin plantejaments unilaterals.
- 6.** Reflexionar sobre quin és el paper de la teoria en la recerca empírica.
- 7.** Identificar les raons de l'*ethos* burocràtic en la sociologia jurídica i conèixer elementalment quines poden ser les seves principals implicacions.
- 8.** Proporcionar coneixements bàsics sobre el disseny, les tècniques de recollida de dades i l'anàlisi i la presentació de resultats.

1. La recerca empírica en l'àmbit sociojurídic

Juntament amb les aportacions de la teoria social sobre el dret i les de la teoria sociojurídica del dret, en el mòdul 1 hem assenyalat que també es pot parlar d'una *sociologia empírica del dret*. Una orientació específica dins de l'àmbit de la sociologia jurídica, que aposta per recórrer als mètodes i les tècniques de recerca social amb la finalitat de propiciar un coneixement empíric dels fenòmens jurídics. Es tracta d'una perspectiva que entronca amb una llarga tradició en l'àmbit de les cultures jurídiques anglosaxones i nòrdiques, i que s'hauria estès a tots els països amb més o menys fortuna.

Considerem com a *recerca empírica* els estudis fets utilitzant els mètodes quantitativs i qualitativs propis de la recerca en les ciències socials.

Això significa, en primer lloc, que no prenem en consideració únicament els mètodes de la sociologia, sinó que també tenim en compte les tècniques desenvolupades en altres disciplines, com l'antropologia i la psicologia social. I, en segon lloc, restringim aquesta terminologia a l'aplicació sistemàtica de tècniques de recollida de dades i la seva anàlisi d'acord amb les metodologies apropiades. Segons això, la simple anàlisi de documents jurídics, com ara l'estudi de la jurisprudència i els antecedents legislatius, no constitueix per si mateixa una recerca empírica, encara que pugui tenir un enfocament sociojurídic.

Malgrat que les primeres recerques empíriques es produeixen a Europa i apareixen vinculades als grans clàssics de les ciències socials (Engels i Marx, Weber, Durkheim o Tönnies), la recerca empírica paradoxalment es desenvoluparà als EUA i fins i tot s'identifica en algun moment com la manera americana de fer sociologia. Diem paradoxalment, perquè durant dècades l'auge del funcionalisme va impulsar el desenvolupament de la sociologia per camins teòrics. No obstant això, la deriva positivista de les ciències socials i un context propici van determinar l'auge de les recerques empíriques als EUA durant la postguerra (Treves, 1988). Encara que, potser, per a ser justos, caldria assenyalar que les recerques sobre la personalitat autoritària en què van participar Theodor W. Adorno i altres autors crítics també van tenir un paper essencial en el desenvolupament de la recerca empírica, i van contribuir d'una manera important al desenvolupament de mètodes que anaven més enllà de la metodologia quantitativa dominant. Amb tot, els mètodes quantitativs es van acabar imposant vinculats a l'auge de les tesis positivistes en el camp de les ciències socials, fins al punt que la recerca empírica s'identifica amb l'estil americà de fer sociologia i el camp científic de la sociologia es redueix a la recerca empírica quantitativa basada en eines estadístiques.

Els estudis empírics en el camp de la sociologia jurídica es vinculen a aquestes tendències i es van veure afavorits pel suport de grans fundacions, entre les quals destaca l'**American Bar Foundation**.

L'experiència investigadora desenvolupada als EUA tindrà un paper fonamental en el desenvolupament de la recerca a molts altres països i en particular al Regne Unit, on la recerca empírica es desenvolupa a partir dels anys setanta en part gràcies al finançament de l'**American Bar Foundation** (que va impulsar la creació de l'**Oxford Centre for Socio-Legal Studies**) i altres fundacions britàniques.

La tradició europea té com a referència la recerca empírica als països nòrdics (Treves, 1988), on té com a base el pes dels corrents realistes escandinaus. Encara que de menys envergadura i extensió, la sociologia jurídica i les recerques empíriques desenvolupades als països nòrdics van tenir un gran pes en el desenvolupament de la sociologia jurídica europea dels anys seixanta i setanta als països anglosaxons.

A més dels països nòrdics i el Regne Unit, en el panorama europeu cal esmentar també Polònia, Alemanya, Itàlia i França.

A Itàlia, França i Alemanya la recerca empírica apareix inicialment vinculada a algunes figures rellevants, com **Jean Carbonier**, **Renato Treves** o **Manfred Rehbinder**, i ha tingut una prolongació important en l'obra de nombrosos autors i centres de recerca –encara que sense aconseguir mai la rellevància d'aquest tipus d'estudis als països anglosaxons. Amb tot, als països europeus sempre haurien tingut una rellevància preponderant les orientacions teòriques de la sociologia jurídica.

A Espanya, la recerca sociojurídica va ser impulsada directament per **Renato Treves**, que es va implicar moltes vegades en els intents de desenvolupar aquesta disciplina a Espanya. Aquestes iniciatives van confluir amb el suport entusiasta d'alguns autors i grups directament vinculats a ell (Universitat Autònoma de Madrid, València o Saragossa) o no (Universitat de Sevilla, Central i Autònoma de Barcelona). Aquests esforços i altres de sorgits de l'activitat de persones vinculades a la sociologia (Toharia i el grup de la Universitat Autònoma de Madrid) i a l'estudi dels fenòmens i els agents de control social (Bergalli) van propiciar el desenvolupament dels estudis sociojurídics a Espanya. Amb tot, llevat d'excepcions, els desenvolupaments de la sociologia jurídica a Espanya s'han orientat cap als vessants teòrics.

Per dir-ho ràpidament, es pot afirmar que la recerca empírica en l'àmbit sociojurídic a Espanya és minsa, dispersa i, a més, està essent qüestionada tant pels col·legues de les facultats de Dret com pels de les facultats de Ciències Socials. Encara que, com a resultat del procés ressenyat, hi ha un conjunt important d'aportacions, la producció en l'àmbit de la recerca sociojurídica es pot considerar curta i fragmentària. No es tracta tan sols de la inexistència d'un projecte

Nota

Aquestes fundacions faciliten els recursos perquè es facin costoses recerques empíriques sobre les professions jurídiques, l'administració de justícia o el jurat. És a dir, les recerques que caracteritzen el desenvolupament de la sociologia jurídica en aquesta època.

Nota

L'Associació Nòrdica de Sociologia Jurídica encara té una gran vitalitat i hi continua havent departaments de sociologia jurídica capdavanters, com el de la Universitat de Lund.

Nota

La creació de l'Institut de Sociologia de la Universitat de Varsòvia, que acaba de fer cinquanta anys, va tenir i continua tenint un paper fonamental en el desenvolupament de la sociologia jurídica d'aquest país i a Europa, amb importants llaços, per exemple, amb centres de recerca britànics.

més ampli que els vertebrats, sinó del seu propi sentit en el marc de la sociologia jurídica. Els que han sorgit en els terrenys fronterers amb prou feines són coneguts pels juristes, mentre que les recerques sobre les professions jurídiques i la cultura legal espanyola són ben rebudes per la premsa, però poca cosa més. I el que pot ser pitjor, el nucli de persones que s'agrupa per simpatia, per vocació o per convicció al voltant de la sociologia jurídica al nostre país viu una mica d'esquena a la recerca empírica. La teoria sociològica, la fonamentació científica, la crítica ideològica i la criminologia teòrica tenen, en general, un nivell científic alt o molt alt, però la recerca sociojurídica, excepte poques i meritòries excepcions, brilla per la seva absència.

En línies generals, fent balanç sobre la situació actual de la sociologia jurídica, es pot dir que, mentre que els enfocaments teòrics gaudeixen d'una certa bona salut, les recerques empíriques pateixen una clara debilitat i serien del tot punt insuficients, tant des del punt de vista de les funcions auxiliars al coneixement de la praxi jurídica com des de les possibles aportacions al desenvolupament d'una teoria sociojurídica del dret.

La recerca empírica és imprescindible per al coneixement de les institucions i les pràctiques jurídiques, per a valorar les tendències i avaluar el canvi jurídic i per al desenvolupament de qualsevol enfocament sociojurídic. Un dels autors que s'han manifestat recentment en aquest sentit és **William Twining** (2009), que ha defensat la necessitat de la recerca empírica pel seu interès i perquè és un element necessari per al desenvolupament d'una teoria sociojurídica del dret.

Twining fa un diagnòstic pessimista a partir de les presentacions fetes (2.300 ponències) en el macrocongrés organitzat conjuntament a Berlín el 2007 pel Comitè d'Investigació en Sociologia Jurídica de l'ISA i l'Associació Dret i Societat, on la majoria de les presentacions eren de caràcter teòric. També té especialment en compte les conclusions del *Genn Report* sobre la recerca sociojurídica orientada empíricament al Regne Unit, publicat amb el suggeridor títol: *Law in the Real World* (Genn i altres, 2006). Aquest informe conclou que el nucli dels estudis sociojurídics no està constituït per recerques empíriques fetes per persones adequadament formades per a això. Aquest *report* es refereix fonamentalment al panorama de la recerca al Regne Unit, però estén aquesta conclusió a altres països. L'únic país que presenta un volum considerable de recerques empíriques són els EUA, però fins i tot en aquest país, si es ponderen les recerques empíriques originals, representen un percentatge molt inferior en termes relatius que els treballs purament teòrics i textuais.

Més amunt hem defensat que la recerca sociojurídica s'ha de basar en recerques empíriques i aquest petit matís portava a concloure que no tots els investigadors en l'àmbit de la sociologia jurídica han de fer treball de camp i que aquesta disciplina admet enfocaments plurals. Ara bé, una vegada feta aquesta puntualització, també hem deixat clar, i ho volem continuar mantenint, que la sociologia jurídica s'ha de basar fonamentalment en la recerca empírica. El

desenvolupament de la sociologia jurídica les últimes dècades ha estat important, però, com hem advertit, hi ha una clara descompensació entre les aproximacions teòriques i textuais i les recerques empíriques. Per això coincidim amb l'*Informe Gem* (2006) en el fet que cal impulsar per tots els mitjans aquest tipus de recerques, ja que d'alguna manera són la garantia que la sociologia jurídica no es construeix sobre l'aire.

2. Els camps d'aplicació de la recerca sociojurídica

Renato Treves (1988) ens presenta un panorama dels camps de recerca. Per la influència que ha tingut aquest autor a Espanya val la pena tenir-lo en compte. Treves va seguint l'*iter* lògic de la creació i aplicació del dret per descriure la situació de les recerques empíriques. Així, en primer lloc, comença parlant de producció de normes, en què distingeix entre recerques purament descriptives i altres de caràcter prescriptiu o operatiu. Certament, aquest és un camp on hi ha nombroses recerques, amb un indubtable interès des d'un punt de vista pràctic.

En segon lloc, es refereix a l'aplicació de les normes, camp en què de manera fragmentària també es produeixen recerques importants relacionades amb la implementació i l'aplicació del dret (Calvom, 2003).

En tercer lloc, Treves es refereix a la **no-aplicació** de normes, camp en què hi ha algunes recerques importants que posen de manifest que de vegades els legisladors busquen fer funcions latents o encobertes amb la promulgació de normes nascudes amb la vocació de ser normes ineficaces.

En quart lloc, Treves es refereix a les recerques sobre els jutges i l'administració de justícia. N'hi ha prou de dir que, mentre que amb prou feines havia dedicat tres pàgines als camps anteriors, aquí el nombre de pàgines es multiplica per tres i l'èmfasi que es posa en la descripció d'aquest tipus d'estudis és molt més gran. Indicis clars de la rellevància que Treves assigna a aquest tipus de recerques. Igualment, el nombre de pàgines es duplica quan fa referència a les recerques sobre la professió d'advocat; això és important sobretot si tenim en compte que dedica un apartat específic a altres operadors del dret, entre els quals es refereix sobretot a la policia.

Finalment, Treves fa de passada una referència a les recerques sobre les relacions entre sistemes jurídics, en què animen els enfocaments clàssics del pluralisme jurídic; la resolució alternativa de conflictes, que ja començava apuntar a la dècada dels setanta i vuitanta, i les recerques KOL (*knowledge and opinion about law*) sobre l'opinió i les actituds socials respecte de les normes i institucions jurídiques.

Treves escriu amb l'horitzó proper del desenvolupament de la sociologia jurídica a Itàlia, que es produeix sobretot a partir dels anys setanta, i ho emmarca amb referències al pla internacional. Els camps de la recerca als quals es refereix constituirien l'origen de la sociologia del dret italiana i, en gran manera, es pot dir que representen l'horitzó de temes que s'identifiquen amb la recerca sociojurídica al nostre país. Per aquesta raó és important reflexionar sobre el perquè d'una selecció de camps de recerca tan estreta, on amb prou

Nota

La preparació de llibres blancs i informes sobre la pertinència i els continguts de reformes legislatives són habituals en molts països i en general les aproximacions al *making law* (Maclean, 2011) estan a l'ordre del dia en la sociologia empírica del dret.

feines s'anava més enllà de les recerques sobre la producció i l'aplicació del dret, l'administració de justícia i les professions jurídiques. Ni tan sols els àmbits del control social mereixien un espai propi com a objecte de la recerca empírica en la sociologia jurídica.

En realitat, va ser la necessitat d'obrir un espai propi per a la sociologia jurídica a les universitats italianes la que va motivar, d'una banda, aquest impuls de la recerca empírica i, de l'altra, la recerca d'uns àmbits específics de recerca que no col·lisionen amb els d'altres disciplines properes. Quant a això, s'intentava expressament no envair els camps de la ciència política o la criminologia i el mateix passava amb els de les ciències jurídiques. Tots els que fem sociologia jurídica sabem que a les facultats de dret se'ns veu com a "intrusos" quan fem recerca sobre la família, el dret penal juvenil o les relacions laborals. Aquests condicionaments van contribuir, d'entrada, a la limitació de les perspectives de la sociologia jurídica. Ningú no posava dificultats a les recerques sobre l'administració de justícia, les jutges i els jutges o les persones dedicades a l'exercici lliure del dret. Però potser hi ha alguna cosa més en aquest plantejament reduccionista dels camps d'aplicació de la sociologia jurídica. En aquells moments hi havia una tendència molt certa a considerar que la recerca empírica s'havia de circumscriure als mètodes quantitativs i es donava una clara preferència a les recerques realitzades mitjançant enquestes d'opinió.

No cal dir que avui en dia aquests plantejaments no se sostenen. Per aquesta raó, potser cal ampliar aquestes aproximacions. Amb aquesta finalitat, farem ús d'una recent publicació sobre la recerca empírica respecte dels fenòmens jurídics, *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research* (Cane i Kritzer, 2011), que presenta un bon panorama del que s'està fent en aquest camp. És cert que està molt centrada en l'acadèmia i les recerques anglosaxones, però també és cert que són els màxims exponents de la sociologia jurídica i, en particular, de les recerques empíriques que es produeixen dins d'aquest àmbit.

L'anàlisi dels camps que s'han cobert amb aquesta revisió de l'estat de la qüestió en la recerca empírica sociojurídica transmet una gran riquesa temàtica, tant des d'un punt de vista general com a l'"interior" dels respectius apartats (Cane i Kritzer, 2011). El mateix es pot dir des del punt de vista de les aproximacions metodològiques, atès que, encara que hi predominen les referències a recerques quantitatives, també n'hi ha d'altres de referides a metodologies qualitatives i mixtes.

Com es pot apreciar en el **quadre III.1**, en què es recullen els diversos apartats mitjançant els quals es dona compte del panorama de la recerca empírica en l'àmbit sociojurídic, hi continuen predominant les recerques sobre l'administració de justícia i les professions jurídiques, però el panorama s'ha enriquit notablement. A més, és significatiu que els primers capítols del llibre de dediquin a temes relacionats amb la justícia penal i el control social. Quant als temes de recerca relacionats amb les diverses disciplines jurídiques, veiem que tenen un pes considerable en aquest panorama. Els àmbits més impor-

tants del dret privat i del dret regulatiu han merescut una atenció específica i, si descendim al contingut ressenyat en els respectius capítols, les recerques han estat nombroses i s'han ocupat de tot el ventall de temes susceptibles de recerca dins d'aquests àmbits. També es dediquen alguns apartats específics a altres temes relacionats amb les transformacions del dret, a les quals farem referència en el mòdul "Teoria sociojurídica del dret".

Quadre III.1. L'estat de la qüestió de la recerca empírica segons *The Oxford handbook of empirical legal research*

Control social i administració de justícia penal

1. Policia
2. Delinqüència i delinqüents
3. Procés penal i actuacions de la fiscalia
4. L'impacte preventiu de les sancions penals

Administració de justícia i professions jurídiques

5. Imatges i opinió pública de la justícia
6. Tribunals i adjudicació judicial
7. Justícia administrativa
8. Administració de justícia i procediment civil
9. L'accés a la justícia civil
10. Tribunals d'apel·lació
11. Dret probatori
12. Accions col·lectives
13. Litigis per lesions personals
14. Jurats i llecs en el sistema de justícia
15. La cultura de la reclamació i la mobilització jurídica
16. Selecció, formació i carrera judicial
17. Advocats i altres proveïdors de serveis jurídics
18. Acadèmia i formació dels juristes

Recerques sobre àmbits jurídics específics

19. Contractes i societats
20. Mercats financers
21. Protecció dels consumidors
22. Fallida i insolvència
23. Regulació de les professions
24. Famílies
25. Habitatge i propietat
26. Treball i lleis laborals
27. Seguretat i salut laboral
28. Drets humans
29. Constitucions
30. Seguretat social i benestar social
31. Medi ambient

Transformacions del dret

32. Desenvolupament i democratització en el dret i en les decisions jurídiques
33. Pluralisme jurídic
34. Com funciona el dret internacional en una societat globalitzada?
35. Resolució alternativa de conflictes

En definitiva, les últimes dècades s'hauria produït una important obertura temàtica, en virtut de la qual l'horitzó de la recerca sociojurídica s'hauria ampliat considerablement. Aquesta impressió la determina el context a partir del qual s'ha produït aquest estat de la qüestió, que pren forma fonamentalment en l'àmbit sociojurídic anglosaxó. En aquest sentit, a més de l'evolució mateixa de la sociologia jurídica les últimes dècades, s'hi aprecia significativament l'empremta, d'una banda, de la tradició en el desenvolupament de les recerques empíriques, i, de l'altra, el pes del corrent vinculat a l'Associació *Law and Society*. La perspectiva d'aquesta Associació sempre ha estat més àmplia que la de la sociologia jurídica vinculada al Comitè d'Investigació en Sociologia Jurídica de l'Associació Internacional de Sociologia.

Law and Society ha fugit sempre dels plantejaments disciplinaris i la construcció d'un camp especialitzat de recerca. Al contrari, la recerca es vincula a tots els àmbits jurídics, per la mateixa raó que en l'Associació hi ha persones vinculades als diferents camps jurídics. D'altra banda, el fet que en aquest corrent hi hagi investigadors procedents no solament de la sociologia, sinó també de l'antropologia, la psicologia social i altres disciplines, ha contribuït a proporcionar una certa pluralitat metodològica –malgrat que encara s'observi un pes més important de les recerques quantitatives.

Vegeu també

Per obtenir més informació sobre el context sociojurídic anglosaxó, consulteu l'apartat "La institucionalització de la sociologia jurídica", en el mòdul "Perspectives sociojurídiques sobre el dret".

3. Algunes qüestions metodològiques

3.1. Quantitativa o qualitativa?

Com s'ha pogut veure més amunt, la tensió **metodologia quantitativa-qualitativa** ha donat lloc a un debat que és determinant tant des del punt de vista de les opcions temàtiques com des del punt de vista de l'estil i les alternatives de desenvolupament de la sociologia jurídica, per la qual cosa és important aclarir breument les implicacions que es deriven d'una opció metodològica o una altra. Ho farem des d'una perspectiva oberta i sense fer professió de fe sobre un tipus de metodologia o un altre. Amb tot, potser, val la pena assenyalar que, malgrat els avenços que s'han produït les últimes dècades respecte de l'ús de tècniques qualitatives, el paradigma quantitatiu continua essent encara dominant en el panorama de la recerca social, almenys pel que fa al camp específic de la sociologia. No obstant això, com s'ha apuntat, l'apogeu dels mètodes qualitatius és una realitat en el panorama de la recerca social.

La **recerca social quantitativa** en general s'identifica amb la realització d'enquestes mitjançant entrevistes amb qüestionari, però hi ha altres tècniques, com l'anàlisi de contingut i la recerca secundària, que també poden ser quantitatives.

Aquest tipus de tècniques de recollida de dades es fonamenta en les premisses epistemològiques del positivisme sociològic i són adequades per a proporcionar dades susceptibles de tractament estadístic. L'objecte de la recerca busca donar compte dels fets socials i de les lleis i determinants causals que els regeixen. Aquestes dades es recullen amb la finalitat de verificar les hipòtesis que emergeixen del coneixement teòric dels investigadors i es filtren quantitativament. El disseny de la recerca i la presentació dels resultats estan determinats per la possibilitat d'obtenir dades numèriques i analitzar-les estadísticament.

Precisament, aquest quantitativisme propicia que aquest tipus de recerca redueixi conceptualment la realitat social, ja que la filtra a través de conceptes, variables, indicadors socials estandarditzats, codis, etc. Això pot ser contraproductiu per a un coneixement vàlid, ja que, com a conseqüència, pot provocar que les úniques dades que interessin siguin les dades susceptibles de ser quantificades o que puguin acabar "descontextualitzant-se" o sotmeses a una "contextualització" típica en funció de determinats indicadors socials.

En línies generals, es pot dir que la recerca quantitativa és apropiada per a l'estudi de grans agregats socials.

Vegeu també

Per obtenir més informació sobre les tècniques quantitatives, vegeu l'apartat "La recerca sociojurídica" d'aquest mòdul.

Nota

Explorar certs temes i manejar cert tipus de dades, com l'opinió de les persones expertes i la ciutadania sobre l'administració de justícia, pot exigir el recurs a tècniques quantitatives –cosa que no obvia la necessitat de tenir en compte el possible reduccionisme i els límits d'aquests mètodes.

D'altra banda, els mètodes quantitius permeten construir la il·lusió d'una sociologia basada en els valors científics d'objectivitat, coherència i veritat. Aquest és un dels arguments que més s'esgrimeixen i simbolitza la conjunció de les metodologies quantitatives amb el positivisme sociològic. L'investigador o la investigadora, es diu, s'ha de mantenir al marge de les realitats socials que investiga i n'ha de facilitar una descripció tècnica, neutral. Els seus objectius s'orienten a descobrir lleis, models o principis que donin raó dels fenòmens socials, sense projectar els seus prejudicis o la seva ideologia respecte d'aquests.

En definitiva, des del punt de vista tècnic, la recerca quantitativa separa la teoria social de la metodologia, redueix l'objecte de recerca en funció dels mètodes i acaba donant lloc a una aplicació mecànica i rutinària de les tècniques de recollides de dades que, en general, atesa la magnitud del treball de camp i la complexitat creixent dels mètodes quantitius, l'acaben assumint empreses o gabinets de recerca social.

La **recerca social qualitativa** consisteix en tècniques com l'observació qualitativa, l'entrevista oberta, el grup de discussió, certes formes d'anàlisi de contingut, etc., i està sent reforçada per la revisió crítica dels excessos del positivisme sociològic. Els valors científics tradicionals de la sociologia es redueixen al fet que els resultats de la recerca siguin vàlids i es busca una descripció "comprehensiva" de la realitat social, l'objectiu és descobrir la realitat social des de dins. En aquest sentit, la recerca no es col·loca en un pla diferent (científic o ideològic) de l'investigat, com sol passar amb la recerca quantitativa. Això implica, en primer lloc, fer dels subjectes investigats, encara que siguin profans en el terreny de la sociologia, els experts del seu món i, en segon lloc, admetre la implicació controlada de l'investigador en la producció del coneixement social.

Davant un model de sociologia explicativa, basat en lleis, causes i normes que determinen el comportament dels individus, la recerca social qualitativa cerca descobrir la comprensió individual dels subjectes implicats en el marc en què té lloc l'acció social i els factors simbòlics que la determinen. Per això, la recerca qualitativa tendeix a la microsociologia, a l'estudi dels processos socials en contextos reals de comunicació. En definitiva, es busca conèixer la realitat social a través de les paraules i les conductes dels subjectes investigats en el seu context, descrivint-la per mitjà del llenguatge natural, és a dir, tal com és.

D'altra banda, la recerca qualitativa se subordina a les característiques de l'objecte de la recerca, per la qual cosa tant les possibilitats metodològiques com els temes que s'han d'investigar s'expandeixen considerablement. Més encara, s'ha dit que la recerca qualitativa té alguna cosa d'artesanía i que s'han de fomentar la improvisació i la creació metodològica. Això està provocant una profunda renovació metodològica, que també s'està projectant en l'àmbit de la sociologia jurídica. En aquest sentit, la nostra proposta és clara: la recerca sociojurídica també s'ha d'obrir a la metodologia qualitativa, perquè així s'enriquirà metodològicament i, també, perquè això farà possible l'obertura

temàtica de la sociologia empírica del dret. Pluralitat metodològica i obertura temàtica són factors necessaris perquè la recerca sociojurídica abordi l'anàlisi dels fenòmens jurídics en tota la seva complexitat.

Això no vol dir, de cap manera, que s'hagi de renunciar a la recerca quantitativa. Obrir-se a la metodologia qualitativa, tal com nosaltres ho entenem, és una opció a favor de la pluralitat metodològica. Les tècniques i els mètodes de recerca són com una "caixa de les eines" –per utilitzar el símil wittgensteinià. La persona investigadora ha de seleccionar el mètode o, millor, els mètodes adequats en funció dels objectius i les exigències del camp de recerca. Això a part, l'expansió cap a la recerca qualitativa i la renovació metodològica, si s'utilitzen amb imaginació, poden obrir perspectives encara insospitades en la sociologia jurídica.

La matisació que hem avançat en el paràgraf anterior és important perquè durant anys s'ha produït un enfrontament irreductible entre els defensors d'un tipus de tècniques o un altre, però, per sort, aquest tipus de plantejaments es van superant. En l'anterior, ja queda clar que no és aquest el plantejament que defensem. Al contrari, entenem que cal eludir la consideració de la recerca quantitativa i qualitativa com a tècniques divergents i irreconciliables, i assumir que es tracta simplement de tècniques que responen a enfocaments metodològics diferents per a obtenir dades, però que poden ser adequades en tots dos casos per als objectius de la recerca sociojurídica i, a més, perfectament complementàries –susceptibles d'ús conjunt o com a tècniques mixtes.

Òbviament, també, el plantejament ressenyat trenca amb els arguments positivistes sobre l'exclusivitat de les tècniques quantitatives, que es basa en una retòrica científica radical i unilateral. Però també trencaria amb la reacció qualitativista, que respon al sectarisme quantitativista amb un altre de signe contrari. En conclusió, segons la nostra opinió, la recerca quantitativa i la qualitativa són maneres diferents de dur a terme la recerca social i caldrà triar un tipus de tècniques o un altre segons els objectius de la recerca i, fins i tot, de vegades, integrar totes dues perspectives. Però de cap manera serien excloents. Les preferències per unes o altres s'han de basar en els objectius de la recerca i no en professions de fe metodològiques. En molts casos, com s'ha dit, un bon disseny de recerca exigirà l'articulació de tots dos tipus de tècniques o d'una tècnica mixta.

3.2. El lloc de la teoria en la recerca empírica

A partir dels plantejaments esmentats en l'apartat anterior, és fàcil arribar a la conclusió que la metodologia qualitativa no solament no rebutja les connexions amb la teoria social, sinó que les cerca, cosa que no estava tan clara en les tesis quantitativistes. L'auge dels mètodes qualitatius hauria tingut un efecte col·lateral important, ja que ha permès superar les tesis "planes" d'un

cert positivisme, que van impregnar en gran manera el desenvolupament dels mètodes quantitativs de la recerca social que van contribuir a l'escissió entre teoria i recerca empírica.

Les persones que duen a terme una recerca aferrada als mètodes quantitativs afirmen que la teoria és important, però la redueixen al clixé de les hipòtesis que s'han de verificar i la situen *de facto* al marge de la recerca. Des del punt de vista de la metodologia quantitativa, la funció de la teoria queda reduïda, en primer lloc, a la formulació de les hipòtesis teòriques que s'han de verificar, que s'"operacionalitzen" per a formular variables i indicadors. El lloc de la teoria des d'aquesta perspectiva té una forta relació amb els plantejaments científistes d'un empirisme mal entès. La recerca es redueix a la formulació d'hipòtesis teòriques per part de la persona amb els coneixements científics adequats i a la seva verificació mitjançant la recerca empírica. Segons això, la "teoria" és important abans i després, però no durant la recerca. D'altra banda, les condicions estadístiques d'una metodologia orientada a verificar mesurant imposen que la teoria es redueixi a filtrar conceptualment els aspectes de les relacions socials susceptibles de ser quantificats mitjançant la recerca social.

Les pretensions d'objectivitat i neutralitat vinculades a aquests plantejaments imposen que la teoria s'hagi de limitar a la descripció de "fets" socials, mai a construir teòricament els esdeveniments, les accions o els estats d'opinió que s'investiguen per a descobrir els seus sentits ocults o els plantejaments ideològics en què es basen.

L'exigència epistemològica de posar en relació teoria i recerca, quan aquesta tesi es defensa coherentment, supera els plantejaments positivistes ingenus de la metodologia quantitativista. En conseqüència, la teoria ha d'estar present en totes les fases de la recerca, des del moment en què es planteja el problema fins a l'anàlisi de les dades i, per descomptat, en la formulació dels objectius i en el disseny de la recerca. Més encara, només la ruptura epistemològica que propicia la reflexió teòrica permet superar la sociologia espontània i les falses sistematitzacions de la ideologia que embolcalla els "fets" socials.

Bourdieu, Chamboredon i Passeron (1989), a partir d'un punt de vista constructivista, que ells anomenen *rationalisme aplicat*, defensen que la construcció teòrica de l'objecte científic és fonamental per a despullar-lo de les representacions pròpies d'una comprensió basada en el sentit comú. El coneixement científic de la realitat social exigeix superar aquesta comprensió espontània i construir científicament l'objecte a partir dels elements teòrics i sistemàtics del coneixement sociològic. Aquest punt de vista constructivista implica una revisió crítica dels plantejaments del positivisme i l'empirisme, que haurien reduït la metodologia sociològica a una mera caricatura del mètode de les ciències en sentit fort. Per això la seva proposta d'avançar cap a un mètode racional pretén superar tant l'empirisme mecànic, sense teoria, com la teoria sen-

se fonaments empírics. D'aquesta manera, entenen que serà possible obviar l'oposició entre el racionalisme i l'empirisme, i progressar cap a una millor coherència teòrica i més fidelitat al que és "real".

A les tesis anteriors, potser hi afegiríem alguna de les anotacions d'Adorno (1973) en la seva disputa sobre el positivisme en les ciències socials. Aquest autor, des d'una perspectiva crítica, qüestiona la capacitat de l'empirisme quantitativista dominant per a destruir la "ideologia" que, segons la seva opinió, embolcalla els "fets" socials, una limitació que invalida les possibilitats d'aquest mètode per a anar més enllà d'una realitat "cosificada" en la consciència subjectiva dels subjectes entrevistats. Segons aquest autor, els mètodes empírics, la principal virtut dels quals residiria en la seva pretensió d'objectivitat, no servirien per a descobrir les condicions, institucions i forces reals dels actes humans. D'altra banda, la renúncia a la teoria i als mètodes qualitius serien determinants de la falta de capacitat crítica de la recerca social, que acaba sancionant com a real les falses aparences de la realitat que emmascara la ideologia imperant i limitant les possibilitats del coneixement sociològic a la "duplicació" de l'objecte mateix del coneixement.

Deixant això de banda, avui en dia, el fet que els mètodes qualitius tinguin més força està proporcionant una nova dimensió als usos de la teoria en les recerques empíriques. Així, el terme *teoria* té noves implicacions i significats dels dissenys qualitius. Un dels més importants és que en les recerques qualitatives no hi ha una teoria per provar o verificar. Al contrari, la teoria sorgeix a partir de les dades recollides, en la seva fase d'anàlisi i interpretació. Strauss i Corbin (1997, 2008) suggereixen que el desenvolupament de la teoria és l'aspecte culminant de la recerca, si realment es pretén desenvolupar una teoria fonamentada en dades. Aquesta teoria es podria presentar com l'elaboració de l'investigador o la investigadora, el producte final desenvolupat a partir de les representacions i les relacions lògiques i conceptuals desenvolupades des de les dades recaptades. La teoria ha de ser el resultat final de les recerques –qualitatives– i s'elaboraria a partir de les dades obtingudes. Només en una segona fase es podria contrastar amb les teories produïdes en altres estudis.

D'això podem deduir una puixança reforçada de la teoria en les seves interrelacions amb la recerca empírica. Això, com s'haurà pogut apreciar, entenem que és positiu per al coneixement social en general i per al coneixement sociojurídic en particular. Les reflexions avançades fins a aquest punt des d'una perspectiva general també serveixen per a la sociologia jurídica. Només hi afegiríem una qüestió ulterior, per deixar clar que, respecte de les recerques sociojurídiques, la teoria ha de beure d'un pla interdisciplinari i ha de produir resultats en aquest pla, per tal de superar l'escissió entre la "sociologia dels juristes" i la "sociologia dels sociòlegs". Això obliga a tenir present que les construccions teòriques que s'han de dur a terme s'han de basar tant en les fonts i en les claus simbòliques socials com en les jurídiques.

3.3. L'*ethos* burocràtic de la sociologia jurídica

Charles Wright Mills (2000) va denunciar l'*ethos* burocràtic de la sociologia. Ho va fer fa cinc dècades, però la seva denúncia continua tenint plena actualitat. Raons metodològiques i acadèmiques, unides al problema del finançament de les recerques que s'han de fer, empenyen la sociologia, en general, i la sociologia jurídica, en particular, cap a una dinàmica burocràtica i de submissió a les fonts del poder. Com a conseqüència, la recerca social se subordina a les directrius dels centres de poder polític i econòmic, i propicia una nova versió de la divisió del treball entre els administradors intel·lectuals i els promotors de recerques, els executius de la intel·ligència social, d'una banda, i els joves reclutes, més ben definits com a tècnics en recerca que com a investigadors socials, de l'altra.

L'*ethos* burocràtic de la sociologia va comportar, en gran manera, l'apogeu dels mètodes quantitativs. L'aposta per la metodologia quantitativa no solament limita la selecció dels temes que s'han d'investigar en funció de les possibilitats de recórrer a mètodes quantitativs per a la recollida de dades o no. També implica un altre tipus de problemes, com l'econòmic. Els alts costos derivats de la utilització d'aquest tipus de tècniques determina la "prioritat" de buscar finançament. Això, d'una banda, encoratja l'*ethos* burocràtic de la recerca social i, de l'altra, indirectament, ateses les dificultats d'obtenir finançament, propicia un desenvolupament més gran de la teoria sociològica del dret com a alternativa a la recerca empírica.

La realització de recerques empíriques obliga els grups i els investigadors a embarcar-se en una complicada tasca de gestió. Primer, per aconseguir finançament, i després, si es té la sort d'aconseguir-ne, per fer o actualitzar els contactes, aconseguir "porters", permisos, accés a dades reservades, etc. Finalment, no és infreqüent que s'hagi de tornar a insistir en el tema del finançament, perquè els diners promesos no arriben o són insuficients. A mig camí, pot passar que canviïn els "protagonistes" de la recerca i s'hagi de començar la història de nou. Aquest tipus de tasques només remetien quan el grup de recerca es consolida, però llavors sorgirà un nou tipus de burocràcia –informes periòdics, control de despeses, gestió ordinària, etc.–, que també vol el seu temps. Així les coses, l'elecció entre un horitzó de llibres i el treball de camp no sembla difícil per a qui pot optar-hi. De fet, el predomini dels treballs "teòrics" en l'àmbit de la sociologia jurídica en l'àmbit universitari així sembla confirmar-ho.

L'estructura de la "carrera" acadèmica també condiciona decisivament el desenvolupament de la recerca social. En primer lloc, es tendeix a fer compartiments estancs, en què la superespecialització i el control impedeixen vel·leïtats espontànies i bloquegen l'accés dels no iniciats. La lògica acadèmica del saber especialitzat propicia una tendència cap a l'autonomia científica i acadèmica que redunda en estratègies que "disciplinen" els àmbits especialitzats de les ciències socials. No es tractava tan sols que les altres disciplines s'hagin menjat el terreny de la sociologia jurídica, sinó també de la mateixa vocació

d'autonomia de la sociologia jurídica com a estratègia de desenvolupament acadèmic i científic. A més de la compartimentació, la carrera acadèmica, sobretot en als inicis, propicia la necessitat d'acumular ràpidament publicacions. En els primers trams de la seva carrera acadèmica, l'investigador es veu fortament temptat a triar els temes de recerca en funció de la urgència que determina la seva necessitat d'acumular publicacions. Tant aquells com la metodologia de la recerca es trien moltes vegades sense cap altre objectiu que el de fer ràpidament un treball i publicar-lo. A més, pel mateix motiu, l'investigador tendirà a integrar-se en els grups acadèmics amb poder acadèmic i contactes institucionals, per tal de poder finançar les seves recerques. Així, també d'aquesta manera s'afavoreix la subordinació de la recerca social als centres de poder acadèmic, polític i econòmic en què recolzen els projectes d'aquests grups.

4. La recerca sociojurídica

Com ja s'ha apuntat en la presentació, en aquest apartat no aprofundirem en la revisió dels mètodes i les tècniques de recerca. S'entén que l'estudi en profunditat de la metodologia de la recerca no s'inclou entre els objectius d'aquesta matèria, ja que requereix una aproximació específica i exigeix un temps que excedeix les possibilitats que ofereix la programació d'una disciplina com la sociologia jurídica. Per això, com ja es va dir, o bé es donaran per coneguts perquè han estat estudiats en una altra matèria, o bé es remet al seu estudi ulterior per part de qui tingui interès en una preparació específica en el camp de la recerca empírica. En realitat, les especificitats metodològiques de la recerca sociojurídica se cenyeixen als objectius i al marc teòric, però en el camp de la recerca empírica s'assumeixen com a eines la metodologia i les tècniques de recerca de les ciències socials.

4.1. Disseny de la recerca

En els manuals, el procés de recerca se sol representar com una sèrie de fases homogènies successives, però en la pràctica la veritat és que aquestes "etapes" se superposen i s'entremesclen, i poden estar en progrés diverses activitats investigadores a l'uníson. A més, a causa del fet que la recerca social sempre és una recerca en progrés, s'ha d'estar oberta a introduir nous elements en la delimitació de l'objecte i en el disseny de la recerca. No obstant això, aquest tipus d'exposicions solen ser útils per a tenir una primera impressió sobre els processos relacionats amb la recerca empírica, raó per la qual recorrerem a aquesta presentació ordenada de l'activitat investigadora.

En teoria, els primers passos del procés de recerca consisteixen a trobar un tema o a seleccionar un problema de recerca, aclarir l'enfocament, refinar-lo o concretar-lo, i justificar-lo, és a dir, avaluar si es tracta d'un objecte a investigar i si té interès.

El cost de la recerca sociojurídica és un factor important. Investigar requereix invertir temps i diners. Però també hi ha altres condicionants, com les perícies de l'investigador o del grup i la disponibilitat de les dades de la recerca que poden determinar l'elecció de l'objecte. Les limitacions pràctiques, i en particular la disponibilitat de recursos, seran fonamentals en la recerca sociojurídica, i condicionaran en gran manera l'elecció dels temes. D'aquí la dependència pel que fa als agents socials i institucionals. I d'aquí també la rellevància del que s'ha apuntat sobre l'*ethos* burocràtic de la recerca social en l'apartat anterior.

Una vegada seleccionat el tema i construït l'objecte de recerca, cal avançar en el disseny de la recerca.

Nota

L'elecció dels temes de recerca poden provenir d'interessos personals o dels suggeriments trobats en lectures relacionades amb la sociologia jurídica; altres vegades són suggerits per l'estat de la recerca en l'àmbit sociojurídic o per les línies de recerca del grup, però en la recerca sociojurídica, moltes vegades, els temes són facilitats per les institucions o els agents socials que promouen la recerca.

El disseny de recerca és un pla integral de les operacions i les activitats que s'han de dur a terme per aconseguir els objectius de recerca. El disseny especifica la metodologia i les tècniques de recerca que s'han d'utilitzar per obtenir la informació necessària. Al mateix temps ha de resoldre les qüestions pràctiques que subjeuen a la recerca i els detalls necessaris per a l'execució del projecte. L'elaboració del disseny ha d'anticipar les possibles alternatives i optar per les que siguin més adequades per aconseguir els objectius previstos.

L'investigador ha de preveure quines dades necessita recollir i quins són els mitjans més adequats per obtenir aquesta informació i quina població la hi pot proporcionar. Això ha de portar a formular els objectius o les qüestions de recerca i les tècniques que s'han d'utilitzar. L'especificació dels objectius i de la població a la qual s'adreça la recerca és fonamental per a protegir-nos contra la recopilació de dades irrellevants i innecessàries. A més, seran determinants de l'estratègia de recerca.

Per a alguns autors, els mètodes quantitativs i qualitativs no són només dos estils de recerca, sinó paradigmes oposats. Per tant, la selecció d'una estratègia de recerca quantitativa o qualitativa depèn de l'orientació que tingui la persona investigadora. Per a nosaltres, les metodologies quantitatives i qualitatives només són maneres diferents de dur a terme recerques socials, eines que cal utilitzar de manera adequada segons els diferents objectius de la recerca i, fins i tot, si és possible, cal integrar totes dues metodologies. Des d'aquest punt de vista, són simplement enfocaments diferents per a la recollida de dades, per la qual cosa les preferències per un o altre o un enfocament híbrid es basaran en qüestions metodològiques puntuals. Són el problema plantejat i els objectius de la recerca, els que determinen quines tècniques s'han d'utilitzar per a la recollida de dades. Per tant, la condició principal per a efectuar un bon disseny de recerca passa per triar la tècnica apropiada per a aquesta recerca.

Si assumim que la distinció entre recerca quantitativa i qualitativa és realment una qüestió tècnica i que l'elecció d'una estratègia o una altra dependrà de la seva adequació per a donar compte de qüestions plantejades en els passos inicials de la recerca, totes dues metodologies podran tenir alternativament punts forts i punts febles (Creswell, 2009; Bryman, 1992, 2008).

Els mètodes de recerca quantitativs són els mitjans apropiats i útils per a recopilar informació quan els objectius de la recerca busquen dades que requereixen tractament estadístic.

La recerca qualitativa és generalment més apropiada quan l'objectiu principal de l'estudi requereix informació qualitativa.

La recerca qualitativa també és necessària quan es tracta d'una primera exploració del problema que s'ha d'investigar, perquè no hi ha prou informació prèvia sobre el tema o perquè aquesta roman oculta per diverses raons. Encara que de vegades s'esmenta com una debilitat, potser una de les fortaleces més importants de la recerca qualitativa és l'absència d'un disseny de recerca altament estructurat, la qual cosa implica la possibilitat de canviar l'orientació de la recerca i els seus objectius sobre la marxa. Això és tremendament operatiu quan s'estan explorant temes poc coneguts o àmbits de la realitat social que poden presentar facetes inesperades que es mostren rellevants per a la recerca en curs.

D'altra banda, encara que no és costum esmentar-los en els textos, també hi ha motius de tipus pràctic a l'hora d'optar per una estratègia de recerca o una altra. Per a nosaltres no hi ha dubtes sobre la necessitat de considerar aquests tipus de motius, a part de la naturalesa del problema de recerca, a l'hora de triar una estratègia de recerca.

Las tècniques quantitatives s'apliquen mecànicament i rutinàriament i, de vegades, si es disposa dels recursos pertinents, bona part del treball, camp i anàlisi el duen a terme empreses o estructures auxiliars.

Els primers passos i la selecció d'una estratègia de recerca permeten a l'investigador o a la investigadora formular el projecte i avançar en la concreció dels objectius de la recerca. Els objectius precisen quines unitats seran objecte d'observació, què és el que observarem sobre aquestes unitats, i com s'estructurarà el procés d'observació per a aconseguir les finalitats o els objectius generals perseguits amb la recerca. Dit d'una altra manera, els objectius de la recerca especificaran quines són les dades que s'han de recollir i els procediments adequats per a obtenir-les. A més dels objectius, perquè el projecte sigui útil, és primordial desenvolupar detalladament –en un apartat metodològic– les tècniques i els instruments que s'han d'utilitzar, i la seqüència de passos que s'ha de seguir en la utilització d'aquests recursos. També serà important establir quin és l'univers de la recerca i seleccionar la mostra a partir de la qual s'obtiniran les dades.

El positivisme quantitativista dominant ha generat un llenguatge específic sobre els objectius de recerca. El llenguatge tècnic de la recerca en ciències socials empra un munt de paraules com *hipòtesi*, *operacionalització*, *variables*, *indicadors*, etc. En realitat, aquests conceptes només tenen validesa en l'àmbit de la recerca quantitativa i en els dissenys experimentals, en què marquen les pau-

Recerca quantitativa

Per la necessitat d'analitzar un conjunt ampli de casos o per la necessitat de disposar de nombres relatius, a l'efecte d'establir comparacions; quan la informació sol·licitada específica sigui familiar per als enquestats, i, per descomptat, quan es tingui un coneixement previ important de l'objecte de la recerca que permeti construir les variables necessàries a partir de les teories existents. Finalment, podem assenyalar que les enquestes socials i els experiments quantitativs són preferibles quan es busca poder establir causes i efectes.

Recerca qualitativa

Aprofundir en el coneixement de relacions socials complexes, fer aflorar patrons de creences i valors o pràctiques latents o obtenir informació de primera mà sobre certs processos socials.

Cal tenir present...

La formació de les persones del grup de recerca pot orientar cap a dissenys basats en tècniques quantitatives o qualitatives. La pressió del temps i la necessitat de manejar una gran quantitat d'informació o informació procedent d'un univers molt ampli d'informants poden condicionar la necessitat de recórrer a mètodes quantitativs, com també la disponibilitat de recursos, atès que la recerca quantitativa és molt cara i requereix un treball auxiliar (enquestadors, analistes informàtics, etc.) que és molt costós, per la qual cosa les persones que s'inicien en la recerca sense estar vinculades a un grup consolidat sobri tindran l'opció de les metodologies qualitatives, molt menys costoses.

tes tècniques per al disseny de la recerca, però comencen a ser desplaçats per altres terminologies. Això passa, sobretot, en l'àmbit de la recerca qualitativa, on cal parlar d'objectius i qüestions de recerca, però no d'hipòtesi –cosa difícil si es tracta d'un tema a explorar.

Pel que fa a les mostres, la seva finalitat és proporcionar una representació de la població o de l'univers que s'ha d'investigar, amb la finalitat de fer possible la generalització dels resultats. El primer pas consistirà a definir l'univers de població que s'ha d'estudiar utilitzant-ne la ubicació geogràfica i/o els límits temporals, les característiques definitòries, etc. A partir d'aquí se selecciona una mostra d'aquesta població. Hi ha dos grans tipus de mostres: les probabilístiques i les no probabilístiques. Les primeres es basen en principis estadístics i busquen ser representatives de la població segons aquests criteris, raó per la qual permetrien obtenir dades generalitzables. Les mostres no probabilístiques (mostreig per quotes, mètode bola de neu, mostres d'opinió, etc.) no es basen en la teoria de probabilitats i, encara que estratègicament tendeixi a la representativitat, aquest tipus de mostres tindran limitacions evidents a aquest efecte. No cal dir que les mostres probabilístiques són més apropiades des del punt de vista de la recerca quantitativa, mentre que els mostres intencionals són més adequats per a recerques exploratòries o metodologies qualitatives.

L'elaboració d'una mostra probabilística és un treball tècnic i pot requerir la col·laboració de persones expertes. Elaborar un mostreig probabilístic per conglomerats o estratificat exigeix experiència i coneixements estadístics i el mateix es pot dir del càlcul de la grandària de la mostra i de l'error de mostreig, a la qual cosa afegiríem l'afixació de la mostra. Totes aquestes tasques són de gran complexitat tècnica i no les tractarem aquí (Rodríguez Osuna, 2001, 2005). Simplement, cal recordar que l'error de mostreig dependrà del nivell de confiança, de l'homogeneïtat o heterogeneïtat de la població que s'ha d'investigar, a més del nombre d'entrevistes que s'han de dur a terme. Davant una mateixa variància poblacional i un mateix nivell de confiança, un nombre d'entrevistes més alt o més baix implicarà una reducció o un augment de l'error de mostreig, respectivament.

Finalment, cal subratllar que el disseny dels procediments que s'han de seguir per a la recopilació de dades determinarà en gran manera la fiabilitat i validesa de la recerca. S'ha de fer tenint cura dels detalls i tenint en compte els obstacles que poden sorgir en la recerca. Un bon disseny estalviarà molts esforços inútils i és garantia d'una bona investigació, per la qual cosa serà un element fonamental del projecte de recerca.

4.2. Tècniques de recollida de dades

Com ja s'ha advertit reiteradament, aquest mòdul no té com a objectiu formar investigadors ni proporcionar un coneixement general sobre les tècniques i els mètodes de recerca. Com a recordatori o, simplement, per a subratllar-ne la rellevància en l'orientació de la sociologia jurídica cap a la recerca empírica,

s'esmenten breument una selecció d'aquestes tècniques. A part d'això, atès el seu interès especial a l'hora de fer treballs o d'apropar-se exploratòriament a la recerca sociojurídica, ens aturarem específicament en la recerca secundària per la seva utilitat i perquè és a l'abast de totes les persones que s'inicien en la recerca social.

4.2.1. Utilització de dades existents

La informació secundària (Sierra Bravo, 2002; Stewart i Kammins, 1993) s'obté de les bases de dades i de la informació recopilada en recerques anteriors que poden haver estat arxivades en un banc de dades o publicades. Aquestes fonts inclouen informes d'agents públics i socials, estadístiques institucionals o d'organitzacions de la societat civil, llibres i revistes especialitzats i, en molts països, arxius d'informació on es dipositen les dades obtingudes en multitud d'enquestes o recerques quantitatives i/o qualitatives.

Les dades a les quals s'acaba d'al·ludir estan disponibles moltes vegades sense cap cost i amb restriccions mínimes, amb la qual cosa proporcionen una informació ràpida i econòmica que és especialment útil en els primers passos de la recerca. A part d'aquest ús per a recerques preliminars o exploratòries, les dades secundàries es poden tornar a analitzar en noves recerques amb objectius diversos.

La recerca secundària tindrà avantatges i inconvenients (Stewart i Kammins, 1993). Entre els avantatges cal destacar els relacionats amb l'estalvi de temps i diners. Però, més enllà dels aspectes temporals i del cost, per a les persones investigadores en formació o amb poca experiència, l'anàlisi secundària té l'avantatge d'ampliar les possibilitats metodològiques i augmentar la qualitat de les dades obtingudes. Això a part, l'avantatge més evident de l'anàlisi secundària de dades és l'estalvi en termes econòmics i de temps. Moltes persones, a l'inici de la seva carrera investigadora, no poden obtenir el finançament que requereixen.

També l'estalvi temporal és important. Les dades secundàries ja estan aquí i amb una petita preparació ja podem començar a reanalitzar-les directament. Les dades secundàries també ofereixen avantatges a les persones investigadores amb experiència.

D'altra banda, la recerca secundària també presenta desavantatges. Les dades es recullen sovint amb un propòsit específic, la qual cosa pot determinar un biaix deliberat o no intencional i altres problemes a l'hora de reutilitzar aquestes dades. Quan les dades provenen d'institucions o d'agents amb interessos en el tema investigat, han de ser avaluades molt acuradament. També caldrà tenir molt en compte l'antiguitat de les dades, ja que les dades secundàries són, per definició, dades antigues.

Nota

Fer una enquesta d'opinió amb una mostra àmplia i rigorosa tècnicament. Les dades secundàries poden comportar un petit cost, però sempre seran més barates que l'obtenció de dades quantitatives directament.

Nota

Poden ser un bon punt de partida i proporcionen moltes perspectives vàlides per al disseny de les recerques. Igualment, té molta utilitat per a facilitar comparacions i contrastar la recerca feta amb altres.

Encara que la recerca secundària presenta desavantatges i limitacions, la conclusió general és favorable a aquesta metodologia, especialment si la persona responsable de la recerca té poca experiència o disposa d'un pressupost baix i/o urgències temporals. Això sí, sempre que es disposi de dades secundàries fiables i vàlides. Per a això hauran de ser avaluades acuradament.

L'avaluació de les dades secundàries (Stewart i Kamins, 1993) ha de seguir els mateixos procediments emprats en l'avaluació de les dades primàries. L'investigador que utilitza fonts secundàries, no obstant això, té un avantatge: la informació existeix amb antelació i es pot avaluar anticipadament. Per a facilitar aquesta avaluació s'ha plantejat que l'investigador o la investigadora pot recórrer a algunes qüestions fonamentals, que s'agruparien en sis categories:

- Quin va ser el propòsit de l'estudi? Per què i per a què es va fer la recerca?
- Qui va ser la persona responsable de la recerca? Tenia una bona qualificació professional? Quines fonts i tècniques va utilitzar? Poden estar els resultats esbiaixats d'alguna manera?
- Com es va recollir la informació? Quins indicadors es van utilitzar? En general, va ser correcte el disseny de la recerca? Es van analitzar correctament les dades recollides?
- Quan es va recollir la informació? Va poder estar afectada per algun fet rellevant? És una informació encara vàlida?
- Com es va obtenir la informació? Quina metodologia es va utilitzar? Es considera adequada per als objectius de la nostra recerca?
- És consistent la informació amb l'obtinguda en altres recerques similars?

L'ús de múltiples fonts d'informació és, en última instància, la millor defensa contra possibles biaixos en la informació reutilitzada.

Pel que fa a les fonts de la recerca secundària, poden ser fonts documentals o bases de dades i arxius de recerques. Per la seva banda, les fonts documentals poden ser fonts bibliogràfiques, estadístiques existents o informes de recerca, etc. (Scott, 1990). El volum i la varietat d'informació és enorme i moltes de les fonts documentals són accessibles sense costos.

Com es pot comprovar, les principals fonts de les estadístiques existents es corresponen amb organismes governamentals o internacionals, encara que també hi ha algunes que procedeixen de fonts privades.

L'obtenció de les dades en bases o arxius de recerca permetrà obtenir microdades i registres que podran ser reanalitzats de nou (nous encreuaments de variables, codificació a partir de noves categories, etc.). En tot cas, és obvi que la reutilització de dades ha d'implicar sempre utilitzar-les per a donar resposta a nous objectius i un treball creatiu –a partir de noves anàlisis i, sobretot, noves interpretacions de la informació reutilitzada.

4.2.2. Tècniques de producció de dades

Com ja s'ha apuntat més amunt, la recerca empírica en el camp de la sociologia jurídica segueix les pautes metodològiques de les ciències socials i, en conseqüència, amb vista a la recollida de dades, utilitza els mitjans propis d'aquest àmbit científic. Ja hem fet referència a la reutilització de dades en la recerca secundària. En aquest apartat farem una breu referència a les tècniques de producció de dades. Més concretament, revisarem els plantejaments més generals de tècniques, com l'observació, les enquestes d'opinió, les entrevistes qualitatives i el grup de discussió, i conclourem amb l'anàlisi de contingut.

L'**observació** (Sierra Bravo, 2007; García Ferrando i altres, 2003) com a tècnica de recerca en les ciències socials es diferencia de l'observació espontània perquè persegueix objectius que responen a un disseny sistemàtic de recerca empírica, que inclou un treball de camp per a recollir i analitzar dades, i que, finalment, se sotmet a controls per a contrastar-ne la validesa i la fiabilitat. De vegades, en la terminologia de les ciències socials d'observació, es parla en un sentit ampli per a fer referència al conjunt dels mètodes de recerca social (Sierra Bravo, 2007). De manera més específica, ens referim a l'observació com una tècnica en què es registren sistemàticament dades, directament o a través d'un mitjà tècnic, com el vídeo, per exemple, que després seran analitzades i interpretades. Aquest mètode es pot utilitzar tant en recerques de camp com en recerques experimentals o de laboratori. Al seu torn, l'observació directa es pot classificar en no participant o participant, en funció de si la persona que fa l'observació manté una distància amb els agents i les situacions objecte d'observació o no. L'observació experimental és una observació directa; no obstant això, no és una observació simple, ja que es fa estudiant grups o agents i fenòmens preparats o manipulats, és a dir, controlats per l'investigador, i es

Nota

Així, la informació estadística general i altres fonts específiques sobre les institucions jurídiques i la seva activitat, en particular estadístiques judicials, estadístiques sobre delinqüència, baròmetres d'opinió, etc., poden ser molt útils per a la recerca sociojurídica i estan disponibles a l'INE i els instituts d'estadística de les comunitats autònomes, en el Consell General del Poder Judicial, el Consell General de l'Advocacia, les memòries del Ministeri Fiscal, les recerques del CIS, les divisions i els òrgans de les Nacions Unides sobre el delictes i la delinqüència, etc.

Vegeu també

Per obtenir més informació sobre l'ús de la recerca secundària, consulteu l'apartat "Actituds dels espanyols davant la justícia penal" d'aquest mòdul.

pot fer en contextos de camp o de laboratori. Els mètodes d'observació han estat utilitzats sobretot en l'àmbit de la psicologia social i l'antropologia, però han tingut un impuls important amb l'etnometodologia.

En general, es pot dir que aporten tècniques especialment útils per a descriure models de comportament i pràctiques que per diverses raons s'encobreixen o romanen ocultes.

L'enquesta (Sierra Bravo, 2007; García Ferrando i altres, 2003) és la tècnica de recerca social per excel·lència. També aquí la terminologia és ambigua, ja que es pot parlar d'enquestes en general o es pot fer referència a una tècnica quantitativa específica en què s'interroga una mostra representativa d'un univers de població amb la finalitat d'obtenir dades que s'analitzaran estadísticament. Els elements bàsics d'aquesta tècnica són l'**entrevista** i el **qüestionari**.

Segons el tipus d'entrevista i com es fa el treball de camp, l'enquesta pot ser per correu, telefònica, mitjançant un qüestionari autoadministrat o mitjançant una entrevista personal. El qüestionari és l'altre element fonamental de l'enquesta, atès que és per mitjà de les preguntes del qüestionari que s'obtidran les dades requerides. A partir de les hipòtesis, basades en el consegüent procés d'"operacionalització", s'obtidran les variables i els indicadors sobre els quals es construiran les preguntes del qüestionari. Les preguntes d'un qüestionari es poden classificar segons la seva funció o finalitat, però és molt freqüent distingir entre preguntes obertes i tancades, segons si la resposta pot ser oberta o s'ha categoritzat per endavant en la mateixa pregunta –i al seu torn pot ser dicotòmica o d'opció múltiple. La preparació del qüestionari és una tasca de gran complexitat tècnica. S'ha de fer amb molta cura i és aconsellable una valoració crítica i una prova o pretest del qüestionari. Una vegada elaborat el qüestionari, es faran les entrevistes programades com a treball de camp per a obtenir les dades que posteriorment s'analitzaran i s'interpretaran.

L'enquesta mitjançant qüestionari és el prototip de tècnica que es basa en una metodologia quantitativa. A continuació farem esment d'altres mètodes qualitius a part de l'observació, que es pot considerar un mètode qualitatiu seminal, encara que en algun cas, com passa amb l'anàlisi de contingut, l'observació es pot basar en tècniques quantitatives.

L'entrevista **qualitativa** (García Ferrando i altres, 2003; Taylor i Bogdan, 1986) implica un procés d'interacció comunicativa entre la persona entrevistadora i les persones entrevistades o informants mitjançant la qual es busca obtenir informació de primera mà sobre els problemes i temes de la recerca, registrant i analitzant el discurs de les persones participants en aquest àmbit de les relacions socials.

Enfront dels qüestionaris perfectament estructurats de les enquestes, en els quals les preguntes estan ordenades seqüencialment i, fins i tot, poden ser tancades i estar precategoritzades, en les entrevistes qualitatives ens trobarem

amb discursos conversacionals oberts en què hi pot haver preguntes, però deixant sempre marges d'obertura perquè pugui fluir lliurement el discurs de les persones informants.

Segons el grau d'estandardització de l'entrevistes i l'existència d'un guió en què les preguntes estiguin més o menys predeterminades, les entrevistes es consideren: entrevistes en profunditat o entrevistes obertes –també anomenades *psicoanalítiques*–, entrevistes semiestructurades, quan hi ha un guió amb algunes preguntes que es fan amb flexibilitat en funció de la persona entrevistada i l'esdevenir de l'entrevista, o estructurades, quan l'entrevista es fa a partir d'un guió que inclou un nombre fix de preguntes que es formulen en un ordre predeterminat. Acudir a una modalitat d'entrevista qualitativa o una altra estarà determinat per les necessitats de la recerca, encara que també dependrà de condicionaments pràctics. Així, les urgències temporals poden aconsellar recórrer a entrevistes semiestructurades, la qual cosa comportarà un estalvi considerable de temps mantenint substancialment les obertures de l'entrevista qualitativa, enfront de l'entrevistes en profunditat.

D'altra banda, pel que fa a la preparació i el desenvolupament de les entrevistes pròpiament dites, la selecció d'informants serà menys complicada que en les tècniques quantitatives, i es pot acudir a mostres no probabilístiques o estratègiques. D'altra banda, les tècniques de contacte i d'aproximació als informants són comunes en totes les entrevistes i, per dir-ho breument, han portat a definir l'entrevista com un acte conversacional.

Consideració a part mereixen l'entrevista enfocada de grup i el grup de discussió, que encara que es poden considerar variants d'entrevistes qualitatives presenten perfils propis. En particular, el **grup de discussió** (García Ferrando i altres, 2003; Ibáñez, 2003) pot rebre un tractament independent. Aquesta tècnica va ser desenvolupada i divulgada entre nosaltres per Jesús Ibáñez (2003, 1985) i s'ha mostrat particularment efectiva tant a l'hora d'agilitar l'obtenció de les dades com pel que fa a la seva qualitat i adequació per a obtenir informació relacionada amb discursos que poden tendir a romandre ocults o latents per diverses raons. El grup de discussió consisteix a reunir un conjunt d'informants lleugerament polaritzat d'entre sis i vuit persones, i busca fer aflorar la informació que es vol obtenir, amb un guió molt obert, que ha de ser manejat molt flexiblement per la persona que el modera. Aquesta dinàmica de discussió en un grup lleugerament polaritzat és molt eficaç per a fer aflorar informació que altrament pot ser que no es manifesti.

L'**anàlisi de contingut** (García Ferrando i altres, 2003) és una tècnica de recerca social orientada a l'anàlisi de la realitat social per mitjà de l'observació i l'anàlisi de documents. Subratllem la seva condició de **tècnica** per a diferenciar l'anàlisi de contingut de la simple consulta de documents, i fins i tot de l'anàlisi d'aquests documents segons pautes d'altres disciplines, com l'anàlisi jurisprudencial, per exemple. L'anàlisi de contingut respon a un disseny científic i busca un coneixement vàlid dels fenòmens jurídics des de la perspectiva

de les ciències socials. Això implica que la recollida de dades serà exhaustiva o representativa, ja que es podrà basar en criteris magistrals, i es farà de manera sistemàtica i seguint pautes tècniques. Les dades es registraran en fitxes o registres seguint les pautes del protocol per a la recollida de dades. Una vegada recollida la informació, es du a terme l'anàlisi tècnica i en profunditat de les dades. Quant a això, cal advertir que l'anàlisi de contingut, que va sorgir com una tècnica quantitativa, pot ser tant quantitativa com qualitativa. Com es pot observar, no és una simple lectura o exposició sistemàtica del contingut de fonts documentals. D'aquí les diferències ja apuntades amb la recerca científicourídica sobre textos legislatius i fonts documentals.

4.3. Anàlisi i presentació de resultats

Una vegada fet el treball de camp i obtingudes les dades, s'han d'analitzar i interpretar com a pas previ a la presentació de resultats. Caldria reiterar de nou les cauteles sobre la seqüencialització de l'activitat investigadora. Per regla general, l'anàlisi i la interpretació de les dades són fases que s'incardinen entre el treball de camp i la realització de l'informe de recerca o altres formes de presentació de les dades. Tanmateix, es pot donar el cas que l'anàlisi s'anticipi a la finalització del treball de camp, cosa que és molt freqüent –i productiva, ja que permet identificar temes emergents– en l'anàlisi de les dades de la recerca qualitativa.

En l'apartat següent analitzarem algunes recerques i podrem veure d'una manera pràctica com es presenten les dades. En aquest punt ens limitarem a fer unes breus precisions sobre aquestes qüestions, amb l'objectiu de subratllar que les tasques de la recerca empírica no conclouen amb la recollida de dades. De fet, l'anàlisi i la interpretació dels resultats de la recerca empírica representen una etapa fonamental que de vegades no es descuida. Han estat tantes les energies gastades en les fases inicials i, sobretot, en el treball de camp, que de vegades es conclou el treball expeditivament amb una anàlisi superficial de les dades i sense aprofundir en la seva interpretació. De fet, de vegades es confonen anàlisi i interpretació de les dades. No obstant això, totes dues són fases fonamentals de la recerca i no es poden descuidar.

La terminologia habitual de la recerca científica distingeix entre l'anàlisi i la interpretació de les dades. L'**anàlisi** busca aclarir aquestes dades i descobrir patrons i tendències mitjançant el treball amb les dades, mentre que la **interpretació** implica un pas explicatiu o comprensiu subsegüent, en el qual la persona o les persones responsables de la recerca interpreten aquestes dades a partir de la seva experiència i els seus coneixements teòrics. Òbviament, això implica que la interpretació de les dades està oberta i pot variar segons la perspectiva de què es parteixi. Això no vol dir, ni molt menys, que totes les interpretacions són possibles. Han de ser interpretacions fonamentades i vàlides.

L'anàlisi de les dades en la metodologia quantitativa es farà per mitjans estadístics, buscant mostrar la seva variabilitat i quantificar les relacions entre les variables; mentre que en les recerques qualitatives, s'haurà de fer una anàlisi en profunditat del discurs mitjançant el qual s'han registrat aquestes dades respectant les claus simbòliques d'aquest discurs i la perspectiva dels informadors. Per això, en la recerca qualitativa, el treball amb les dades es farà des del discurs mateix i les categories per a la codificació i l'anàlisi del discurs es faran emergir des dels registres fets.

Avui en dia tant l'anàlisi de dades quantitatives com la de les dades qualitatives es fa amb l'ajuda de programes informàtics, estadístics en el primer cas (Bryman i Cramer, 2008) i d'anàlisi qualitativa en el segon cas (Revuelta i Sánchez, 2003).

Respecte de la fase interpretativa, també hi haurà diferències segons que estiguem davant una metodologia quantitativa o qualitativa. Inicialment, la interpretació de les dades en la recerca quantitativa buscarà confirmar si s'han verificat o s'han falsejat les hipòtesis de què es partia. Amb això, la interpretació de les dades quedarà en gran manera tancada en el marc teòric de partida des del qual s'han formulat les hipòtesis de la recerca i limitada al reconeixement o no com a "veritable" de la teoria des que s'ha dissenyat la recerca. Això a part, també és cert que es poden trencar les barreres d'aquest plantejament "cientifista" ingenu i obrir més espais per a la teoria en la interpretació dels resultats de la recerca quantitativa en la línia del que s'ha apuntat més amunt.

En la recerca qualitativa, la interpretació permet una correlació més gran de les dades obtingudes amb altres perspectives sobre l'àmbit de les relacions socials investigat i buscarà obrir nous espais perquè aflorin qüestions emergents. La interpretació de les dades qualitatives oferirà més espai per a l'emergència de noves qüestions i elements teòrics, i serà més propícia per a una perspectiva crítica.

Pel que fa a la **presentació de les dades** en sentit estricte, se solen presentar amb taules i gràfics, en el cas de la recerca quantitativa. Les **taules estadístiques** són una eina bàsica per a l'anàlisi i la presentació de les dades en les ciències socials, atès que ofereixen un mitjà útil per al maneig de grans quantitats d'informació d'una manera senzilla i útil. Una senzilla taula pot proporcionar més informació que paràgrafs i paràgrafs de comunicació textual i ho pot fer amb més claredat. A diferència de les taules, el recurs a la **representació gràfica** de les dades té gran predicament per a proporcionar una informació visual a lectors cada vegada més familiaritzats amb les imatges. En conseqüència, els gràfics són una ajuda molt estimable per a la presentació de les dades, que és molt apreciada popularment; tanmateix, convé deixar clar que un gràfic no afegeix cap informació a la que figura en una taula.

Vegeu també

Per obtenir-ne més informació, consulteu l'apartat "El lloc de la teoria en la recerca empírica" d'aquest mòdul.

Resum

En aquest mòdul tres s'han revisat, en l'apartat primer, l'enfocament de la recerca empírica en el marc dels estudis sociojurídics; en l'apartat segon, els camps d'aplicació de la sociologia jurídica; en l'apartat tercer, algunes qüestions metodològiques fonamentals; i, finalment, en l'apartat quart, el disseny, les tècniques de recollida de dades, l'anàlisi, la interpretació i la presentació de resultats.

En relació amb l'enfocament de la recerca en l'àmbit sociojurídic, s'han ressenyat els antecedents d'aquest enfocament, se n'ha destacat la importància, i s'ha subratllat la necessitat d'impulsar per tots els mitjans les recerques empíriques com a fonament d'una sociologia jurídica basada realment en el coneixement dels fenòmens jurídics.

En segon lloc, s'han presentat els camps d'aplicació de la recerca sociojurídica. Després d'una primera revisió de la proposta de Renato Treves sobre els camps de la sociologia del dret, basada en l'horitzó de la sociologia jurídica dels anys setanta, i una vegada assenyalades les limitacions d'aquesta perspectiva, s'ha revisat una publicació recent, *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research* (Cane i Kritzer, 2011), per a oferir un panorama actual sobre els problemes i temes investigats per la sociologia jurídica. Aquesta obra presenta un bon ventall de temes estructurats en quatre grans àrees:

- control social i administració de justícia penal;
- Administració de justícia i professions jurídiques, recerques sobre matèries relacionades amb diversos àmbits jurídics, i, finalment,
- alguns temes relacionats amb les transformacions actuals del dret.

Com a conclusió, s'ha subratllat l'existència d'una important obertura temàtica d'aquesta disciplina, que tindria més pluralitat metodològica i un enfocament interdisciplinari.

En tercer lloc, s'han analitzat algunes qüestions metodològiques amb la finalitat de disposar d'eines analítiques i crítiques sobre la recerca empírica. Així, d'entrada, s'ha abordat el debat sobre metodologia quantitativa i/o qualitativa, i s'ha conclòs que la recerca quantitativa i la qualitativa són diferents maneres de dur a terme la recerca social i caldrà triar un tipus de tècniques o un altre segons els objectius de la recerca i, fins i tot, de vegades, integrar totes dues perspectives, però de cap manera serien excloents. A continuació, en un subapartat específic, s'ha valorat quin és el paper de la teoria en la recerca empírica, i s'ha apostat per la puixança de la teoria tant en l'àmbit del coneixement so-

cial en general com per al coneixement sociojurídic en particular. I, en relació amb el que s'ha denominat *ethos burocràtic de la sociologia*, s'ha assenyalat que tant raons metodològiques com acadèmiques, unides al problema del finançament de les recerques que s'han de dur a terme, empenyen la sociologia, en general, i la sociologia jurídica, en particular, cap a una dinàmica burocràtica i de submissió a les fonts del poder.

Finalment, en l'apartat quart, s'ha partit de la constatació segons la qual les especificitats metodològiques de la recerca sociojurídica se ceneixen als objectius i al marc teòric, però que, en el camp de la recerca empírica, s'assumeixen com a eines la metodologia i les tècniques de recerca de les ciències socials. Per aquesta raó, aquest apartat, en la majoria dels casos, no ha passat de ser un recordatori de qüestions relacionades amb el disseny de la recerca, les tècniques de recollida de dades i l'anàlisi i interpretació d'aquestes per a la seva presentació. L'únic punt en què ens hem estès mínimament ha estat en relació amb la recerca secundària, és a dir, en la reutilització de dades procedents de la informació recopilada en recerques anteriors i que puguin ser accessibles amb vista a nous usos i noves anàlisis. S'ha prestat més atenció a aquesta tècnica per l'interès que pot tenir per a dur a terme treballs o apropar-se amb finalitats exploratòries a la recerca sociojurídica.

Activitats

1. Considereu útil la recerca empírica en l'àmbit sociojurídic? Per què? Enumereu cinc temes o problemes relacionats amb els fenòmens jurídics que podrien ser investigats empíricament.
2. Què n'opineu dels plantejaments metodològics esbossats a l'apartat 3? *A priori*, des d'un punt de vista epistemològic, per quina opció metodològica us inclineu, per la quantitativa o per la qualitativa? Per què?
3. Comenteu la fitxa metodològica de l'estudi de Metroscopia *Clima de opinión de la abogacía. Barómetro Interno del Consejo General de la Abogacía Española 2015. Informe general*. Madrid: Consejo General de la Abogacía Española. Disponible a: <http://www.abogacia.es/wp-content/uploads/2012/05/informe-general-barometro-interno-cgae-julio-2015.pdf> (última visita, octubre 2016).
4. Busqueu informació al catàleg del CIS [<http://www.analisis.cis.es/cisdb.jsp>] sobre el "Grau de satisfacció amb el funcionament de diferents serveis públics: l'Administració de Justícia", des de 1994 fins a l'actualitat i comenta la gràfica que proporciona aquesta eina sobre l'evolució d'aquest indicador. Sèrie A.8.03.01.022: GRADO DE SATISFACCIÓN CON EL FUNCIONAMIENTO DE DISTINTOS SERVICIOS PÚBLICOS: LA ADMINISTRACIÓN DE JUSTICIA.
5. Informeu-vos sobre el procediment de realització d'un grup de discussió. Quina diferència hi ha entre el grup de discussió i altres tipus d'entrevista de grup?
6. Quins avantatges i inconvenients trobeu en la recerca secundària?
7. Busqueu recerques on s'analitzin les tècniques de producció de dades estudiades a l'apartat 4.2.2 d'aquest mòdul (observació, enquesta, entrevista qualitativa, grup de discussió i anàlisi de contingut), i comenteu breument la metodologia utilitzada.

Bibliografia

- Adorno, T. W. i altres** (1973). *La disputa del positivismo en la sociología alemana*. (trad. J. Muñoz). Barcelona: Grijalbo.
- Alvira Martín, F.** (2011). (2a. ed.). "La encuesta: una perspectiva general metodológica". *Cuadernos Metodológicos*. Madrid: CIS.
- Ander-Egg, E.** (1987). *Técnicas de la investigación social*. Mèxic: El Ateneo.
- Añón, M. J.; Bergalli, R.; Calvo, M.; Casanovas, P. (ed.)** (1998). *Derecho y Sociedad*. València: Tirant lo Blanch.
- Becker, S.; Bryman, A. (ed.)** (2004). *Understanding Research for Social Policy and Practice*. Policy Press.
- Bergalli, R. (ed.)** (1989). *El derecho y sus realidades. Investigación y enseñanza de la sociología jurídica*. Barcelona: PPU.
- Bourdieu, P. i altres** (1989). *El oficio de sociólogo. Presupuestos epistemológicos* (trad. F. H. Azcurra i J. Sazbón). Madrid: Siglo XXI.
- Bouso Freijo, J.** (2016). "Análisis on line del Banco de datos del CIS". *Cuadernos Metodológicos*. Madrid: CIS.
- Bryman, A.** (1992). *Quantity and Quality in Social Research*. Londres: Routledge.
- Bryman, A.** (2008). *Social Research Methods* (3a. ed.). Oxford: University Press.
- Bryman, A.; Burgess, R. G.** (1994). *Analyzing Qualitative Data*. Londres: Routledge.
- Bryman, A.; Cramer, D.** (2008). *Quantitative Data Analysis with SPSS 14, 15 and 16: A Guide for Social Scientists*. Londres: Routledge.
- Calvo García, M.** (1995). "La investigación socio-jurídica en España: Estado actual y perspectivas". A: R. Bergalli (ed.). *¿Para qué la Sociología jurídica en España?* (pàg. 17-46). Oñati: Inst. Internacional de Sociología Jurídica.
- Calvo García, M. (dir.)** (2002). *Inmigración y justicia: El tratamiento de la inmigración en el ámbito de la justicia*. Madrid: CGPJ [Disponible a: <http://www.poderjudicial.es>, data de consulta: octubre de 2016].
- Calvo García, M. (dir.)** (2003) *El tratamiento de la violencia doméstica en la Administración de Justicia*. Madrid: CGPJ.
- Calvo García, M.; Gascón Sorbías, E.; Gracia Ibáñez, J.** (2004). "El tratamiento de la inmigración en la Administración de Justicia". A: L. Miraut (ed.) *Justicia, Migración y Derecho* (pàg. 175-189). Madrid: Dykinson.
- Calvo García, M.; Picontó Novales, T.** (2015). *Valoración de las medidas de conciliación de la vida familiar y personal y la vida laboral según la regulación de la Ley Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres*. Madrid: CGPJ. [Disponible a: <http://sociologiajuridica.unizar.es/presentacion-de-la-investigacion-sobre-conciliacion-de-la-vida-familiar-y-personal-y-la-vida-laboral> (última visita, octubre 2016)].
- Cane, P.; Kritzer, H.** (2011). *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. Oxford: OUP.
- Creswell, J. W.** (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Dale, A.; Arber, S.; Procter, M.** (1988). *Doing Secondary Analysis*. Londres: Unwin-Hyman.
- Denzin, N. K.; Lincoln, Y. S. (ed.)** (1994). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Denzin, N. K.; Lincoln, Y. S. (ed.)** (2003). *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks: Sage.
- García Ferrando, M.; Ibáñez, J.; Alvira, F. (comp.)** (2003). *El análisis de la realidad social: Métodos y técnicas de investigación*. Madrid: Alianza.

Genn, D. H.; Partington, M.; Wheeler, S. (2006). *Law in the Real World: Improving Our Understanding of How Law Works. Final Report and Recommendations*. Londres: The Nuffield Foundation / The Nuffield Inquiry on Empirical Legal Research.

Gilbert, N. (ed.) (2008). *Researching Social Life* (3a. ed). Londres: Sage.

Gutiérrez Brito, J. (2014). "Dinámica del grupo de discusión". *Cuadernos Metodológicos*. Madrid: CIS.

Ibañez, J. (1985). *Del algoritmo al sujeto: perspectivas de la investigación social*. Madrid: Siglo XXI.

Ibañez, J. (2003). *Más allá de la sociología. El grupo de discusión: Teoría y crítica*. Madrid: Siglo XXI.

Jupp, V. (1989). *Methods of Criminological Research*. Londres: Unwin.

Krippendorff, K. (1990). *Teoría del análisis de contenido. Teoría y práctica* (trad. L. Wolfson i J. Pérez). Barcelona: Paidós.

Maclean, M.; Kurczewski, J. (2011). *Making Family Law. A Socio Legal Account of Legislative Process in England and Wales (1985 to 2010)*. Hart Publishing.

Mills, C. W. (2000). *La imaginación sociológica* (trad. F. M. Torner). Mèxic: FCE.

Metroscopia (2015). *Clima de opinión de la abogacía. Barómetro interno del Consejo General de la Abogacía Española. Informe general*. Madrid: Consejo General de la Abogacía Española. [Disponible a: <http://www.abogacia.es/wp-content/uploads/2012/05/INFORME-GENERAL-BAROMETRO-INTERNO-CGAE-JULIO-2015.pdf> (última visita, octubre 2016)].

Metroscopia (2015). *La imagen de los abogados y de la Justicia en la sociedad española. Barómetro externo de opinión. Informe*. Madrid: Consejo General de la Abogacía Española. [Disponible a: <http://www.abogacia.es/wp-content/uploads/2015/07/INFORME-V-BAROMETRO-EXTERNO-CGAE-NOVIEMBRE-2015.pdf> (última visita, octubre 2016)].

Morrow, R. A. (1994). *Critical Theory and Methodology*. Thousand Oaks: Sage.

Noaks, L.; Emma, W. (2004). *Criminological Research: Understanding Qualitative Methods*. Londres: Sage.

Robson, C. (2002). *Real World Research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers* (2a. ed.). Oxford: Blackwell.

Rodríguez Osuna, J. (2001). *Métodos de muestreo*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

Rodríguez Osuna, J. (2005). *Métodos de muestreo: Casos prácticos*. Madrid: CIS.

Ruiz Olabuenaga, J. I. (1996). *Metodología de la investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto.

Ruiz Olabuenaga, J. I.; Ispizua, M. A. (1989). *La descodificación de la vida cotidiana. Métodos de investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto.

Scott, J. (1990). *A Matter of Record. Documentary Sources in Social Research*. Londres: Polity Press.

Strauss, A. L.; Corbin, J. M. (1997). *Grounded theory in practice*. Thousand Oaks: Sage.

Strauss, A. L.; Corbin, J. M. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.

Revuelta Domínguez, F. I.; Sánchez Gómez, M. C. (2003). "Programas de análisis cualitativo para la investigación en espacios virtuales de formación". A: *Teoría de la Educación: Educación y Cultura en la Sociedad de la Información* (núm. 4) [Publicació electrònica: <http://campus.usal.es/~teoriaeducacion/DEFAULT.htm>, data de consulta: octubre de 2011]

Ruidiaz-Garcia, C. (1994). "Los españoles ante la justicia penal: Actitudes y expectativas". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* (núm. 67, pàg. 219-240).

- Sierra Bravo, R.** (2002). *Tesis doctorales y trabajos de investigación científica: Metodología general de su elaboración y documentación*. Madrid: Thomson.
- Sierra Bravo, R.** (2007). *Técnicas de investigación social: Teoría y ejercicios*. Madrid: Thomson.
- Stewart, D. W.; Kammins, M. A.** (1993). *Secondary Research. Information Sources and Methods* (2a. ed.). Newbury Park: Sage.
- Taylor, S. J.; Bogdan, R.** (1986). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación* (trad. J. Piatigorsky). Barcelona: Paidós.
- Toharia, J. J.** (2001). *Imagen de la Justicia en la sociedad española*. Madrid: CGPJ.
- Toharia, J. J.** (2002). "Las encuestas de opinión y las decisiones políticas: El caso de la evaluación y reforma de la administración de Justicia". *REIS* (núm. 99, pàg. 223-235).
- Toharia, J. J.; García de la Cruz Herrero, J. J.** (2005). *La Justicia ante el espejo: 25 años de estudios de opinión del CGPJ*. Madrid: CGPJ [publicación electrónica: <http://www.poderjudicial.es>] (Última visita, octubre 2016)
- Treves, R.** (1988a). *La sociología del derecho. Orígenes, investigaciones, problemas* (trad. M. Atienza i altres). Barcelona: Ariel.
- Treves, R.** (1988b). *Sociologia del diritto. Origini, ricerche, problemi* (2a. ed.). Torí: Einaudi.
- Twining, W.** (2009). *General Jurisprudence. Understanding Law from a Global Perspective*. Cambridge: University Press.
- Valles, M. S.** (2014). (2a. ed.). "Entrevistas cualitativas". *Cuadernos Metodológicos*. Madrid: CIS.
- Yin, R. K.** (2003). *Case Study Research. Design and Methods* (3a. ed.). Thousand Oaks: Sage.